

Waldemar Jaskulski

Książka o generalicji Wojska Polskiego 1918–1926

Przegląd Historyczno-Wojskowy 14(65)/1 (243), 145-150

2013

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

RECENZJE I OMÓWIENIA

Książka o generalicji Wojska Polskiego 1918–1926

Andrzej Wojtaszak, *Generalicja Wojska Polskiego 1918–1926*, Warszawa 2012

W drugiej połowie czerwca 2012 r. do księgarń trafiła praca Andrzeja Wojtaszaka zatytułowana *Generalicja Wojska Polskiego 1918–1926*. Została ona estetycznie wydana przez warszawską Oficynę Wydawniczą Rytm i Uniwersytet Szczeciński. We wstępie autor zaznaczył, że jest to *zmieniona, uzupełniona i poszerzona* (s. 9) wersja pracy wydanej 7 lat wcześniej (Szczecin 2005). Omawiana praca uwzględnia awanse nadane 5 listopada 2007 r. przez prezydenta Lecha Kaczyńskiego oraz *uwagi znawców przedmiotu* (s. 9).

Praca została podzielona na dwie części. Pierwsza ma układ chronologiczno-problemowy i składa się z pięciu rozdziałów, w których przedstawiono: rodowód generalicji Wojska Polskiego i jej udział w obronie granic odradzającej się Rzeczypospolitej Polskiej (rozdz. I, II), korpus generałów w czasie sporu o najwyższe władze wojskowe (rozdz. III), stan tego korpusu w latach 1918–1926 (rozdz. IV) oraz politykę personalną wobec generalicji od listopada 1918 do maja 1926 r. Tę część uzupełniają 12 kolorowych wykresów, 41 tabel, 7 aneksów oraz 10 tablic. Całość jest skonstruowana przejrzysto i czytelnie, co ułatwia percepcję.

Druga część pracy to *Słownik biograficzny generałów Wojska Polskiego 1921–1926*. Uważam, że dobrze się stało, że autor posłużył się kartami ewidencyjnymi oficerów, gdyż ułatwia to porównanie ich pochodzenia, wykształcenia zarówno cywilnego, jak i wojskowego (rodowód), awansów, udziału w walkach, odznaczeń oraz przebiegu służby. Ponadto dane dotyczące przebiegu służby marsz. Józefa Piłsudskiego i 191 generałów uzupełnił informacjami dotyczącymi działalności społeczno-politycznej przed 1918 r., działalnością poza wojskiem po 1918 r., stanem cywilnym oraz opiniami. W kartach czytelnik znajdzie także źródła oraz opracowania.

Przystępując do pisania pracy, Andrzej Wojtaszak przeprowadził kwerendę w Archiwum Akt Nowych w Warszawie, Archiwum Państwowym w Krakowie, Centralnym Archiwum Wojskowym w Warszawie oraz Bibliotece Zakładu Narodowego im. Ossolińskich we Wrocławiu. Badaniami zostały objęte także zagraniczne placówki: Instytut Józefa Piłsudskiego w Nowym Jorku, National Archives Public Record Office w Richmond, Rosyjskie Państwowe Archiwum Wojskowe w Moskwie, Rosyjskie Archiwum Państwowe Marynarki Wojennej w Sankt Petersburgu

oraz Service Historique de l'Armée de Terre w Paryżu. Wykorzystał również źródła drukowane oraz imponującą literaturę przedmiotu.

Tak szeroka baza źródłowa i jej rzetelna analiza pozwoliły na pełniejsze pokazanie niemal wszystkich aspektów służby prezentowanych generałów. Autor, pracując nad tak szerokim zagadnieniem, nie ustrzegł się kilku omyłek, które jednak nie wpłynęły na bardzo wysoką ocenę tej pracy.

Na s. 42–43 (tabela 7) zamieścił awanse oficerskie od 9 października 1914 do 5 czerwca 1915 r. Należy pamiętać, że w paździenikowych awansach nie podano pseudonimów używanych w korespondencji wewnętrznej 1 pułku piechoty Legionów Polskich¹. Awans do stopnia porucznika otrzymał m.in. służący w II batalionie Józef Wilczyński, podpisujący wówczas dokumenty drużyniackim pseudonimem „Olszyna”, który nieco później dołączył do nazwiska (Olszyna-Wilczyński)².

Autor minął się z prawdą wykazując awans Leona Berbeckiego do stopnia porucznika 1 stycznia 1915 r. Na s. 388 podał, że już w 1914 r. awansował do stopnia pułkownika. Otóż, w bitwie pod Łowczówkiem 23/24 grudnia 1914 r. Berbecki dowodził w stopniu kapitana³, a awans na majora otrzymał zgodnie z rozkazem z 3 czerwca 1915 r.⁴.

Na s. 185–186 (tabela 26) Andrzej Wojtaszak podał m.in. obsadę dowództw wielkich jednostek piechoty i kawalerii na 1 września 1921 r. Należy zwrócić uwagę, że Jan Thullie, Eugeniusz Tinz, Edmund Kessler oraz Gustaw Kuchinka byli absolwentami Akademii Sztabu Generalnego w Wiedniu, dlatego też służyli w stopniu pułkownika Sztabu Generalnego. Ponadto gen. ppor. Eugeniusz Pogorzelski, wówczas dowódca 7 Dywizji Piechoty w Częstochowie, nie mógł jednocześnie dowodzić 13 Dywizją Piechoty w Równem (s. 186, 191, 195, 196)⁵. Włodzimierz Kozłowski (*Generalski konterfekt. Biografia zbiorowa dowódców częstochowskiej 7 Dywizji Piechoty 1921–1939*, Łódź 2007, s. 18, 70) i Lech Mastalski (*7 Dywizja Piechoty w latach 1918–1939*, Częstochowa 2012, s. 250, 483) w obsadzie na 1 września 1921 r. wykazali na stanowisku dowódcy 7 DP gen. bryg. Pawła Szymańskiego.

Z dostępnych piszącemu te słowa materiałów nie wynika, aby w 1921 r. gen. por. Wacław Iwaszkiewicz dowodził Okręgiem Generalnym Lwów (s. 197). Otóż, dekretem Naczelnego Wodza L. 2337 z 20 września 1920 r. został on mianowany dowódcą Okręgu Generalnego Warszawa, zwolniony zaś z tego stanowiska dekretem L. 3035 z 2 czerwca 1921 r.⁶ Prasa w październiku 1921 r.

¹ Centralne Archiwum Wojskowe (dalej – CAW), I Brygada Legionów Polskich, I.120.24.227, Rozkaz z 9 X 1914 r.; M. Wrzosek, *Pierwszy akt nominacyjny przyszłego odrodzonego Wojska Polskiego*, „Wojskowy Przegląd Historyczny” 1991, nr 3–4, s. 252–255.

² W. Wilczyński, *Na szlaku bojowym z I Brygadą Legionów Polskich. Pamiętnik ...*, wstęp i oprac. A. Jędrzejewska, P. Waingertner, Warszawa–Bełchatów 2012, s. 22 i n.; *idem*, *O granice Drugiej Rzeczypospolitej. Frontowe wspomnienia ...*, wstęp i oprac. A. Jędrzejewska, P. Waingertner, Łódź 2012, s. 14 i n.

³ T. Kasprzycki, *Kartki z dziennika oficera I Brygady*, Warszawa 1934, s. 225.

⁴ S. F. Składkowski, *Moja służba w brygadzie. Pamiętnik polowy*, Warszawa 1990, s. 156.

⁵ CAW, 7 Dywizja Piechoty, I.313.7.3, Dowództwo 7 Dywizji Piechoty, Rozkaz nr 70 z 30 VIII 1921 r.; Rozkaz nr 71 z 5 IX 1921 r.

⁶ „Dziennik Personalny Ministerstwa Spraw Wojskowych” (dalej – „Dz. Pers. MSWojsk”) 1920, nr 38, s. 963; 1921, nr 23, s. 1042.

donosiła, że na własną prośbę został przeniesiony w stan spoczynku⁷. Do jesieni 1921 r. lwowskim okręgiem dowodził gen. por. Robert Lamezan-Salins.

Kilka potknięć zauważyłem także w drugiej części pracy. Przyznać muszę, że wbrew temu co sugeruje początkowa cezura książki, zaskoczyło mnie opracowanie *Słownika* od 1921 r. W rubrykach dotyczących czasu nominacji na stopnie generalskie często podano datę podpisania dekretu lub zarządzenia, zgodnie z którym nastąpił awans. Ponadto autor powtórzył poważny, lecz dość często występujący w literaturze przedmiotu błąd, przyjmując jako datę awansu starszeństwo, z którym stopień został nadany⁸. Przykładowo, w przebiegu służby gen. bryg. Mikołaja Teodora Majewskiego jako datę nominacji generalskiej podał: *1 czerwca 1919 roku (3 maja 1922)*. Otóż, 3 maja 1922 r. Naczelnik Państwa zatwierdził listę starszeństwa oficerów zawodowych Wojska Polskiego. Znalazł się na niej Mikołaj Majewski w stopniu generała brygady ze starszeństwem 1 czerwca 1919 r. na 70 lokacie⁹.

W rubryce *Przebieg służby w Wojsku Polskim* podał daty od–do oraz zajmowane stanowisko. Czytelnik ma prawo sądzić, że jest to czas sprawowania podanej funkcji. Tymczasem panuje tu zupełna dowolność. Raz jest to data podpisania dekretu (zarządzenia, rozkazu), innym razem data jego ogłoszenia. Przykładowo, na s. 665 podano, że gen. bryg. Józef Rybak dowodził DOK nr IX Brześć nad Bugiem od 4 czerwca 1924 r. Tego dnia to Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej podpisał rozporządzenie, zgodnie z którym gen. Rybak, I zastępca szefa Sztabu Generalnego Wojska Polskiego, został wyznaczony na stanowisko dowódcy brzeskiego korpusu. Przejął zaś obowiązki 19 lipca od gen. dyw. Karola Schuberta (s. 675)¹⁰. Rzadko zaś zdarza się, że któraś z podanych w karcie dat pokrywa się z faktycznym objęciem lub zdaniem obowiązków na stanowisku.

Należy pamiętać, że wyznaczenie oficera na stanowisko wcale nie oznaczało jego objęcia. Tak było m.in. z gen. ppor. Eugeniuszem Pogorzelskim, wyznaczonym na stanowisko dowódcy 13 DP, oraz gen. ppor. Pawłem Szymańskim, któremu jednocześnie powierzono dowództwo 7 DP¹¹. Podobnie rzecz się miała z artylerzystą gen. ppor. Wincentym Kaczyńskim (s. 494), który dekretem Naczelnego Wodza L. 3129 z 30 czerwca 1921 r. został wyznaczony na stanowisko zastępcy dowódcy Okręgu Generalnego Poznań¹².

Kilka błędów znalazło się w przebiegu służby generałów. Przykładowo przy Leonie Berbeckim podał (s. 291) aż trzy daty awansu na generała brygady: *1.06.1919*

⁷ „Kurier Częstochowski” 1921, nr 216, s. 2; „Gazeta Toruńska” 1921, nr 227, s. 3.

⁸ A. Mazur, *Ceremoniał promocyjny w Wojsku Polskim 966–1996*, Warszawa 1997, s. 324. Autor mylnie podał, że zgodnie z rozporządzeniem Prezydenta RP z 1 IX 1923 r. dotyczącym awansów generalskich, jako daty awansów przyjęto 1 VII i 15 VIII. Zob. L. Wyszczeński, *Od demobilizacji do zamachu majowego. Wojsko Polskie w latach 1921–1926*, Warszawa 2007, s. 179, 183; W. Jaskulski, *Korpus oficerski wojska II Rzeczypospolitej*, „Przegląd Historyczno-Wojskowy” 2013, nr 4, s. 193 i n.

⁹ *Lista starszeństwa oficerów zawodowych*, Warszawa 1922, s. 16.

¹⁰ „Polska Zbrojna” 1924, nr 153, s. 2.

¹¹ CAW, Sztab Generalny Oddział V, I.303.9.67, Załącznik do rozkazu MSWojsk. Oddz. V Szt. Gen. L. 13200/EG z 1 IX 1921 r.

¹² „Dz. Pers. MSWojsk” 1921, nr 31, s. 1262; W. Jaskulski, *Komendanci Obozu Szkolnego Artylerii/ Centrum Wyszczolenia Artylerii (1922–1927–1939). Zarys biografii*, Toruń 2012, s. 84.

(3.05.1922) gen. ppor. (1.04.1920), z których żadna nie jest prawidłowa. Ostatnia z nich to starszeństwo, z którym dekretem L. 2126 z 1 maja 1920 r. Naczelnny Wódz zatwierdził go w stopniu generał podporucznika¹³. Dekretem Naczelnika Państwa z 3 maja 1922 r., oficer ten został zatwierdzony w stopniu generała brygady ze starszeństwem z 1 czerwca 1919 r. lokatą 11¹⁴. Rozporządzeniem Prezydenta RP z 12 marca 1924 r. zastępcę inspektora armii nr I Wilno gen. bryg. Berbeckiego mianowano na stanowisko dowódcy OK nr III Grodno¹⁵. Na tym stanowisku obowiązki objął 28 marca. 31 marca tegoż roku prezydent Rzeczypospolitej Polskiej podpisał rozporządzenie, którym nadał m.in. gen. bryg. Berbeckiemu stopień generała dywizji ze starszeństwem 1 lipca 1923 r. lokata 3 (s. 44)¹⁶. Przebywający na urlopie dowódca OK nr VIII Toruń gen. dyw. Jan Władysław Hubischta 12 lipca 1926 r. wydał rozkaz pożegnalny. Następnego dnia gen. Berbecki zameldował się u ministra spraw wojskowych marsz. Józefa Piłsudskiego, który, jak można sądzić, przekazał mu ustną nominację na stanowisko dowódcy toruńskiego korpusu¹⁷. W czwartek 15 lipca gen. Berbecki przebywał w Toruniu, gdzie wraz z miejscowym inspektorem armii gen. dyw. Leonardem Skierskim oraz komendantem Obozu Szkolnego Artylerii gen. bryg. Erwinem Mehlemem wziął udział w obchodach francuskiego święta narodowego. Jego oficjalne powitanie przez oficerów reprezentujących wszystkie formacje korpusu z ppłk. Stanisławem Dowoyno-Sołłohubem na czele odbyło się 17 lipca o godz. 20.00 w oficerskim kasynie garnizonowym¹⁸. Rozporządzenie, zgodnie z którym został zwolniony z dowodzenia grodzieńskim korpusem i mianowany na równorzędne stanowisko w Toruniu, Prezydent RP podpisał dopiero 22 lipca 1926 r.¹⁹ Następnego dnia gen. Berbecki wydał w Toruniu rozkaz, w którym podał, że z dniem 15 lipca objął dowództwo OK nr VIII Toruń, nadal dowodząc korpusem w Grodnie. Jeszcze 20 lipca podpisał tam rozkaz jako jego dowódca. Tego dnia miał zameldować się u ministra spraw wojskowych w celu zdania DOK nr III swojemu następcy. Kolejny rozkaz w Grodnie podpisał 29 lipca. Z grodzieńskim korpusem rozstał się 2 sierpnia, przekazując dowodzenie gen. dyw. Kazimierzowi Dzierżanowskiemu, wydał również rozkaz pożegnalny. Rozkazy w Toruniu z 30 lipca i 6 sierpnia podpisał w zastępstwie dowódcy korpusu gen. dyw. Henryk Zemanek. Rozkaz z 13 sierpnia podpisał gen. Berbecki. Zarządzeniem Prezydenta RP z 9 października 1928 r. został mianowany na stanowisko inspektora armii z siedzibą w Warszawie²⁰. Nie oznacza to, co sugeruje Andrzej Wojtaszak, że tego dnia przekazał dowództwo korpusu. Nastąpiło to nieco później, tj. 24 listopada.

Nie zgadzam się z twierdzeniem autora, że gen. dyw. Edmund Hauser dowodził poznańskim korpusem do końca kwietnia 1927 r. (s. 453). Otóż rozporzą-

¹³ „Dz. Pers. MSWojsk” 1920, nr 18, s. 354.

¹⁴ *Rocznik oficerski 1923*, Warszawa 1923, s. 111, 121.

¹⁵ „Dz. Pers. MSWojsk” 1924, nr 28, s. 138.

¹⁶ *Ibidem*, nr 32, s. 165.

¹⁷ „Słowo Pomorskie” 1926, nr 160, s. 1.

¹⁸ „Polska Zbrojna” 1926, nr 200, s. 5.

¹⁹ „Dz. Pers. MSWojsk” 1926, nr 30, s. 235.

²⁰ *Ibidem* 1928, nr 14, s. 301.

dzeniem Prezydenta RP z 15 marca 1927 r. gen. dyw. Kazimierz Dzierżanowski (s. 416) został zwolniony ze stanowiska dowódcy OK nr III Grodno i mianowany na równorzędne stanowisko w Poznaniu²¹. Obowiązki miał objąć 21 marca²². Nieco wcześniej, bo 19 marca odbyło się pożegnanie ustępującego dowódcy gen. dyw. Edmunda Hausera²³. Stąd też nie mógł on dowodzić do 30 kwietnia 1927 r. (s. 453). Tego dnia bowiem został przeniesiony w stan spoczynku²⁴.

Autor minął się z prawdą podając, że Juliusz Malczewski otrzymał generalski awans 1 kwietnia 1920 r. (s. 563). Ponadto uważam za wątpliwy fakt, aby generał ten dowodził OK nr III Grodno od 15 listopada 1922 r. Dekretem Naczelnego Wodza L. 2126 z 1 maja 1920 r. zastępca szefa Sztabu Generalnego NDWP gen. ppor. Juliusz Malczewski został zatwierdzony w posiadanym stopniu ze starszeństwem 1 kwietnia 1920 r. Dekretem L. 1988.V.G z 24 stycznia 1922 r. mianowano go przewodniczącym Komisji Kontrolnej nad wytwórniami dla potrzeb wojskowych. Stanowisko dowódcy OK nr III Grodno powierzono mu zgodnie z dekretem Naczelnika Państwa i Naczelnego Wodza L. 48240 z 15 listopada 1922 r. tegoż dnia. Stanowisko to objął 6 grudnia. Rozporządzeniem Prezydenta RP z 12 marca 1924 r. został zwolniony z tego stanowiska i mianowany dowódcą OK nr VI Lwów²⁵. Podoficerowie i urzędnicy cywilni grodzieńskiego garnizonu pożegnali go 20 marca²⁶, ostatni zaś rozkaz w Grodnie podpisał tydzień później.

Sądzę, że w opisie przebiegu służby gen. Zygmunta Zielińskiego (s. 44, 325, 779) sprostowania wymagają daty awansów. Uważam, że można też doprecyzować daty objęcia i zdania obowiązków na stanowiskach, które zajmował w Poznaniu, Grudziądzu i Toruniu. Reskryptem Rady Regencyjnej Królestwa Polskiego z 8 listopada 1918 r. gen. bryg. Zygmunt Zieliński został przyjęty do Wojska Polskiego²⁷. Dekretem Naczelnego Wodza z 17 sierpnia 1919 r. został mianowany dowódcą mającego powstać DOG Poznań²⁸. Pierwszy rozkaz na tym stanowisku podpisał 14 listopada 1919 r. Od czerwca 1920 r. służył w stopniu generała porucznika. Kłopoty zdrowotne spowodowały, że dekretem Naczelnego Wodza L. 2344 z 22 września, *b. d-ca OGen. Poznań* został mianowany, na własne życzenie²⁹, z dniem 1 października 1920 r. dowódcą OG Pomorze³⁰. Dowództwo to objął w połowie pierwszej dekady października po gen. por. Antonim Symonie. Pod koniec lutego 1922 r., dowodząc OK nr VIII, przeniósł siedzibę korpusu z Grudziądza do Torunia. Z tego stanowiska dekretem Naczelnika Państwa i Naczelnego Wodza z 22 września 1922 r.,

²¹ *Ibidem* 1927, nr 10, s. 92.

²² „Polska Zbrojna” 1927, nr 79, s. 3.

²³ „Gazeta Bydgoska” 1927, nr 64, s. 6; „Polska Zbrojna” 1927, nr 87, s. 3.

²⁴ „Dz. Pers. MSWojsk” 1927, nr 5, s. 37.

²⁵ *Ibidem* 1924, nr 28, s. 138–139.

²⁶ „Polska Zbrojna” 1924, nr 93, s. 4.

²⁷ „Dziennik Rozkazów Wojskowych” 1918, nr 5, s. 41.

²⁸ F. Idkowiak, *Dowództwo Okręgu Korpusu VII w Poznaniu*, Poznań 2005, s. 87.

²⁹ CAW, NDWP Oddział V, I.301.11.65, Pismo dowództwa Frontu Środkowego 1976 z 17 VIII 1920 r., godz. 23.40.

³⁰ „Dz. Pers. MSWojsk” 1920, nr 38, s. 963.

na własną prośbę, z dniem 1 stycznia 1923 r. został przeniesiony w stan spoczynku. Jednocześnie, w uznaniu zasług Zieliński został mianowany generałem broni³¹. Pierwszy rozkaz w tym stopniu podpisał 6 października 1922 r. Obowiązki dowódcy korpusu przekazał 7 listopada tegoż roku gen. dyw. Gustawowi Zygałłowiczowi (s. 786). Należy podkreślić, że Zieliński był jedynym w armii II Rzeczypospolitej generałem broni, który dowodził korpusem.

Sądzę, że przedstawione przeze mnie uwagi w niczym nie umniejszają wysokiej wartości omawianej pracy. Podkreślić trzeba, że cele, które postawił przed sobą Andrzej Wojtaszak zostały w dużej mierze osiągnięte.

Waldemar Jaskulski

---

³¹ *Ibidem* 1922, nr 36, s. 743.